

PANDEMİ, ÖZEL ALAN VE İŞSİZLİK SARMALINDA ERKEKLİK OLGUSU

Man's Case In Pandemia, Special Area And Unemployment

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Kırıkkale/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3716-0430>

Sümeyye KILIÇ

Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Kırıkkale/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7383-2754>

ÖZET

Toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmalardan bahsedildiğinde ilk olarak kadın konusu akla gelmekle birlikte son dönemde erkeklik çalışmalarının da önem kazanmaya başladığı dikkati çekmektedir. Modern toplumlar üzerinde yapılan çalışmalarda eril dünya düzeninin değiştirilmeye çalışıldığı dikkati çekmiş olsa da bu değişimin çok da kolay olmayacağı fark edilmiş bulunmaktadır. Eril düzenin varlığında erkeklerin olduğu kadar kadınların da önemli bir etkisinin olduğunun bilinmesi erkeklik ile ilgili çalışmalar yapılırken kadınların göz ardı edilmemesi gerektiğini düşündürmektedir.

Bu çalışma erkeklik olgusu için önemli bir kriter olan "iş" ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi ile birlikte artan "işsizlik" çerçevesinde yapılanmaktadır. Pandemi sürecinde erkekler sadece işlerini kaybetmekle kalmadılar aynı zamanda yaşam alanlarını hatta alışkanlıklarını da farklılaştırmak zorunda kaldılar. Buradan hareket ile pandemi döneminde işini kaybeden erkeklerin deneyimleri, erkeklik krizi ve kırılmalı erkeklik kuramı bağlamında değerlendirilmek istenmiş, bu doğrultuda sekiz işsiz erkek ile işsizlik sürecinin en yakın tanıkları olmaları nedeniyle sekiz kadınla görüşülmüştür. Çalışmanın bir boyutunu oluşturan işsizlikle birlikte, sokağa çıkma yasağı ve izolasyon nedeniyle evde uzun süre kalan erkeklerin özel alan ve iş bölümüne ilişkin duygu ve düşünceleri de analiz edilmiştir. Sekiz erkek ve sekiz kadınla yapılan yüz yüze görüşmelerde araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve bulgular tematik analiz tekniği ile yorumlanmıştır.

Erkekliğin en önemli bileşenlerinden olan "iş" in kaybı ile yaşanan kaygı ve stres, erkekleri bu süreçte farklı alanlarda erkeklik üretmeye zorlamış, sürekli ispat edilmesi gereken güvencesiz bir konum olarak işsizlik, erkeğin sosyal çevresinden kendisini soyutlamasına, aile, arkadaş ve topluma karşı kendini kapatmasına neden olmuştur. Süreçte, ev içerisinde erkeklerin erkeklikle bağlantılı sorumlulukları üstlenme eğiliminde oldukları saptanmış ve eril kimliğin evin kadını kodlarıyla bağdaştırılmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, İşsizlik, Erkeklik Krizi, Kırılmalı Erkeklik Kuramı, Pandemi

ABSTRACT

It is noteworthy that the issue of women first comes to mind when studies on gender are mentioned, but masculinity studies have also started to gain importance recently. Although it is noteworthy that there is an effort to change the masculine world order in studies on modern societies, it has been realized that this change will not be easy. Knowing that women as well as men have an important influence in the existence of the masculine order suggests that women should not be ignored when conducting studies on masculinity.

This study is structured within the framework of "work", which is an important criterion for the phenomenon of masculinity, and "unemployment", which is increasing with the Covid-19 pandemic that affects the whole world. During the pandemic, men not only lost their jobs, but also had to differentiate their living spaces and even their habits. Starting from here, the experiences of men who lost their jobs during the pandemic period were aimed to be evaluated in the context of the masculinity crisis and the precarious masculinity theory, and in this direction, eight women were interviewed because they were the closest witnesses of the unemployment process with eight unemployed men. Along with unemployment, which constitutes a dimension of the study, the feelings and thoughts of men who stayed at home for a long time due to curfew and isolation were also wanted to be analyzed. In the face-to-face interviews with eight men and eight women, a semi-structured interview form created by the researcher was used and the findings were interpreted with the thematic analysis technique.

The anxiety and stress experienced with the loss of "job", which is one of the most important components of masculinity, forced men to produce masculinity in different areas in this process, unemployment as an insecure position that needs to be proven constantly causes the man to isolate himself from his social environment and to close himself against family, friends and society. In the process, it was determined that men tend to assume responsibilities related to masculinity in the home and it was observed that masculine identity could not be associated with the feminine codes of the house.

Keywords: Masculinity, Unemployment, Crisis of Masculinity, Precarious Manhood, Pandemi

1. GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet (gender), cinsiyetin biyolojik yönünden bağımsız olarak kadın ve erkeğin toplumsal algılanışları ve kültürel olarak kadın ve erkek olma süreci şeklinde tanımlanmaktadır (Demez,2005: 29). Her toplumda farklı emarelerle ortaya çıkan kadın ve erkek olma süreci birtakım norm, yaptırım ve buyruklar içermektedir. Sosyal bir varlık olarak insan, toplumun dayattığı ve idealize ettiği bu resmi benimsemekte ve süreç içinde toplumun onayladığı birey olmaktadır. Karşıt değerleri ve nitelikleri barındıran kadın ve erkek olma süreci aralarındaki karşılığa ek olarak hiyerarşik bir düzene de tabiidir. Söz konusu hiyerarşi eril bir düzenleme ile erkeğe avantajlar ve geniş haklar sağlamakla iken kadını ikincilleştirmektedir. İkincilleşen ve erkeğin ötekisine dönüşen kadın hayatın her alanında toplumsal konumuna bağlı olarak erkeğin sahip olduğu ayrıcalıklara erişememekte ve bir tür çifte ezilmeyi de deneyimlemektedir. Siyasal haklar talebiyle hareketlenen toplumsal cinsiyet çalışmaları yıllardır süregelen bu ikincil konuma itiraz etmekte, feminist gelenek sesini yükseltmektedir. Pollack'a (2002: 683-685) göre, kadın haklarına yönelik atılan adımlarla bir dizi olanağın kapısı aralanmış, kadınların yıllarca giymeye zorlandıkları cinsiyetle bağlantılı deli gömleklerini giymekten kurtarma konusunda ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir. Erkekler ise yüzyıllardır onları zapteden utanç zincirlerinden kurtulma isteği ile erkekliğin çifte standardını sorgulamaya başlamış böylece ikinci bir cinsiyet devriminin ayak sesleri duyulmaya başlanmıştır. Ok (2011: 1) ise, erkekliği insan bedenlerine giydirilen deli gömleklerinin en zararlısı olarak nitelemekte ve erkekleri içinden çıkılmaz bir yarışa mecbur bıraktığını ifade etmektedir.

Kadının ezilmişliği, uğradığı haksızlık ve maruz kaldığı bu sistem, toplumsal cinsiyet çalışmalarının büyük çoğunlukla kadına odaklanmasıyla sonuçlansa da bugün artık erkeğin konumu ve tekelindeki iktidar ve avantajları da tartışmaya açık hale getirmiştir. Denklem çözülmesinde tüm bilinmeyenlerin masaya yatırılmasına duyulan ihtiyaç, feminist gelenek içinde bir görüş birliği oluşturmuş, erkeğe ilişkin resmin gözden kaçırılmaması gereğinin altınını çizilmesini sağlamıştır. Bora'ya (2008:32) göre cinsiyet ve cinsiyet temelli ilişkilerden söz edildiğinde genellikle kadınlar ve "kadın sorunları" gündeme gelse de konunun kadınlarla ilgili kısmı madalyonun yalnızca bir yüzünü oluşturmada, toplumsal cinsiyet normlarından erkeklerin de etkilendikleri gerçeği unutulmamalıdır. Connell (1998:24) da toplumsal cinsiyete dair eşitsizliklerin analiz edilebilmesi için mevcut hiyerarşik yapıdaki tarafların bir bütün olarak mercek altına alınmasına duyulan ihtiyacı vurgulamakta ve bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Kandiyoti (2015:187) cinsler arasındaki asimetrinin tüm toplumsal ilişkiler ve kurumlar ağı içerisinde kültürel pratiklerle üretildiğini belirtmekte, bu nedenle de yapılan araştırmalarda asimetrik yapıyı üreten hiçbir kurumun göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkati çekmektedir. Ayrıca bu asimetrik yapılanmada dikkati taraflardan sadece birisi olan kadına vermenin erkek kimliği ve değerlerinin üretiminden sorumlu kurumların çalışılmasına mani olduğunu belirterek eksikliğini ortaya koymaktadır. Demez de DUBY'nin (1991) kültür aktarım olanakları ile kültürün sürekliliği arasında kurduğu ilişkiye dikkat çekerek kültür aktarımının erkeğin tekelinde olduğunu ve toplumsal değerlerin eril bir anlayışla belirlendiğini belirtir. Demez (2005:74)'e göre değerlerin yapılandırılması ve aktarımındaki failin erkek olması kadının konumunun anlaşılmasında yönün erkeğe çevrilmesini gerektirmiştir.

Erkeklik çalışmalarının kadınlar açısından gereği ve önemi bir yana, girilen bu yolda erkeklik perdesinin aralanması ile kadınların ezilme deneyiminden çok daha farklı bir ezilme ile yüzleşileceği de bir gerçeklik olarak açıkça görülmektedir. Atay'ın (2004:13) söylediği gibi "erkeklik en çok erkeği ezmektedir". Peki ama nasıl? Goldberg (2009:36)'e göre erkekler erkeklik ayrıcalıkları ve güçlerine erişmek için çok büyük bedeller ödemektedirler. Bu bedellerin neler olduğuna bakıldığında bugüne kadar çoğunlukla mağduriyetin tek tarafı üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmış olsa da bugün gelinen noktada yalnızca "çifte ezilme" değil "çift taraflı bir ezilme" ile karşı karşıya olunduğu fark edilmiştir. "Toplumsal gerçeklik daima değiştiği için eril kimlik hiçbir zaman sabit değildir" diyor Segal (1992:172). Bu durumun erkeğin yaşamını ömürlük bir mücadele alanına dönüştürdüğünü söyleyebilmek mümkün. Bu anlamda erkeklik yolculuğu, mayınlı bir arazide atılacak tek bir yanlış ya da hesapsız bir adımla tuzla buz olabilecek bir olgu haline gelmektedir. Yalnızca erkekliğin kaybı değil erkekliğin kaybedilebileceği kaygısı bile

erkekler açısından toplumsal cinsiyet rollerinin ve idealize edilen erkeklik imajının ne denli ağır bir yük olduğunu ortaya koyar niteliktedir.

Erkekliğin bir takım norm, yaptırım ve buyruklar içerdiğinden önce bahsedilmiştir. Bu noktaya tekrar dönecek olursaher toplumda erkekliğin farklı bir çehresiyle karşılaştığı ve bu kelimenin altının farklı niteliklerle dolu olduğu görülmektedir. Bourdieu eril tahakküm ilişkileri içerisinde sınıflandırmalar yoluyla farklı yatkinlikler atanmış eyleyiciler için dünyanın işaret ve levhalarla dolu olduğunu ve tüm yönlendirmelerin eyleyicilerin kategorilerine yönelik olarak özgülendiğini söyler. Talimat ve yasakları belirten bu işaret ve levhaların olası ve imkânsız hareketlerin yönünü tayin eden kroki işlevi gördüğünü ancak bunların birbir eyleyicilere değil, eyleyicilerin konum ve yatkinliklerine yönelik olduklarını ve kategorilere yönelik çalıştığını söyler (Bourdieu, 2019: 76). Kroki işlevi gören bu işaret ve levhalar kadın ve erkek için zorunlu yönleri tayin etmekte, güzergâh toplumsal cinsiyetlere göre çizilmektedir. Sosyo-kültürel yapılanmalarda erkeğin/erkekliğin anlamı, önemi ve konumu için kriterler bellidir ve bu kriterler toplumdaki tüm erkekler için zorunlu ve istisnasızdır. Her kriter özenle icra edilmeli ve erkeklik hak edilmelidir. “Erkekler ağlamaz”, “erkek adam yorulmaz”, “erkekliğin şanına yakışmaz”, “erkek sözü”, “delikanlılık raconu”, “ağır abi”, “aile babası”, “erkeklik gururu”, “adam gibi bir iş...” Tüm bu ifadeler erkeklerin erkeklik yolculuğu boyunca büyük bir özenle ve dikkatle uyacağı kurallar, yasaklar, yapılabilecekler ve yapılamayacaklar listesidir. Bu yönüyle erkeklik için tayin edilen güzergâhın yönü oldukça belirgindir. Erkeksi norm, değer, sorumluluklar ulaşılabilecek istikamet olarak gözükmekte, eril ideoloji-ataerki temel referans olarak alınmaktadır. Erkek ve kadın modernliğin getirisi olarak dikatomik bir yapılanmayla ayrıldığında kadın özel alanda çocuklarına annelik yapmak, evi çekip çevirmek için kalırken erkek, ekme parası için kamusal alana gönderilmiştir. Roller her ne kadar çağa ayak uydursa da rol ve sorumluluklar bugün aynı katılığını büyük ölçüde korumaktadır. Para kazanmak, evini geçindirmek öncelikle erkeğin sorumluluğu olarak kabul edilmeye devam edildiği için erkekliğin en önemli şartlarından birisi olmaya devam etmektedir. Peki ya aksi? Aksi halde kazanılan ve kaybedilen bir olgu olarak erkeklik kaybedilecek, Sancar (2016)’ın ifadesiyle “*demaskülünizasyon*” süreci gündeme gelecektir.

1.1. Erkekliğin Bileşenleri-Nedir Bu “Erkeklik” Belası?

Erkeklik; kadının yapamadığını yapmak, kadının olamadığı yerde olmak, “kadın gibi” yapmamak, “kadın gibi” olmamak üzerine kuruludur. Eril bir zeminde kültürel kodlarla inşa edilen erkeklik zayıf olan kadının aksine güçlü olmayı, bağımlı ve duygusal olan kadının aksine özgür ve rasyonel olmayı, özel alanda kalan kadının aksine kamusal alanda var olmayı ve baba olarak para kazanıp ailesine bakmayı gerektirir. Erkeklik bu bileşenler varsa vardır, yoksa yoktur!. Dolayısıyla sahip olunan avantajlı konumun korunması için erkek her daim erkeklik cephesinde mevzilenerek teyakkuzda olmalı, erkekliğe yönelik tüm tehditleri bertaraf edebilmelidir. Pleck (1995)’e göre, erkekler sosyalizasyon sürecinde erkekliklerini ispata zorlayan normlarla yüz yüze kalırken, kadınlar açısından kadınlığın ispatına ilişkin herhangi bir norm bulunmamaktadır. Çünkü kadınlığın farklı toplumsal durumlara göre değişkenlik göstermeyen (örneğin: doğum yapabilme), daha stabil bir statüye sahip olduklarını vurgulamaktadır. Ancak erkeklerin toplum tarafından erkeğe atfedilen ayrıcalıklı ve üstün statüye erişmek için mütemadiyen çabalamaları gerektiğini belirtmektedir. Kimmel (2003:503) erkekliği “herhangi bir zaman diliminde herhangi bir toplum içinde erkek cinsiyetine tanımlanmış toplumsal roller, davranışlar ve amaçlar” olarak tanımlamaktadır.

Gilmore (1990: 48) erkekliğin gerekliliklerini “eşini gebe bırakma, kendine bağlı olanları besleme ve aileyi koruma” olarak sıralamaktadır. Scully (1994:105), Brannon’un (1976) sıralamış olduğu erkeklik temalarına göre erkekte olması gereken bileşenleri, a) hanım evladı olmamak- tüm dışıl şeylerden sakınma; b) “temel dışıl” olmak- başarılı olmak ve statü; c) “kaya gibi sağlam” olmak- güçlülük, güven ve bağımsızlık; d) “göster gününü” tavrı – saldırgan olma, şiddet ve cesaret olarak sıralamaktadır.

Selek (2018: 19), Türkiye’de geleneksel olarak kabullenilen erkeklik mertebesine ermek için aşılması gereken 4 temel evreyi, sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik olarak sıralamaktadır. Barutçu (2013:153) ise, Selek’in sıraladığı bu aşamalara cinselliği de ekler ve sünnet, cinsellik, askerlik, iş bulma ve evlilik olarak sıralar. Şenol ve Erdem (2017) bu aşamaları; sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik ve çocuk sahibi olarak sıralarken, Bozok (2011: 73) bu aşamaları daha geniş tutarak Türkiye’de erkeklik olgusunun sınırları ve gerekenlerine ilişkin olarak şu ifadeleri kullanır; “Türkiye’de erkeklerin yaşam döngüsünün başlıca dönüm noktaları, doğumu izleyen süreçte dilin öğrenilmesi, sünnet, ilk cinsel deneyim, zorunlu askerlik hizmeti, para kazanmaya başlamak, evlenmek (ve düğün), baba olmak, yaşlı ve sözü dinlenir bir erkek olmak olarak değerlendirilmektedir.”

Erkek toplumsal kabulü için her aşamanın kendine özgü ritüellerinden birer birer başarıyla geçmeli, erkeklik kodlarının gerektirdiği ruhsatları almalı, erkek olduğunu ispatlayan nitelikleri hak etmelidir. Sünnetle bu yolculuğun ilk adımını atan erkek, kahraman, korkusuz Mehmetçik sıfatıyla vazifesini layıkıyla yerine getirmeli (tamamlamalı), eli ekmek tutan, ekmeğini taştan çıkaran, ailesini koruyan kollayan bir baba olarak erkeklik yolculuğunu tamamlamalıdır (Selek, 2018: 19-30).

Erkeğin toplumsal alandaki değerini ekonomik gücü belirlemede, iş erkeklik için kritik, elzem ve kurucu bir ölçüt olarak ön plana çıkmaktadır. Düzenli iş erkeğin cinsiyet düzeni içerisindeki konumuna kabulün ön şartı olarak “erkeksiliği” temsil ederken; kadınsılığı temsilen işsizlik, aşağılanma ve suçluluk tehlikesi barındırmaktadır (Suzik,1999:154).

Sancar’a göre de erkek için işin varlığı remaskülünizasyon sürecini; yokluğu ise demaskülünizasyon sürecini gündeme getirmekte ve işsizliği erkekliğin kaybı olarak nitelemektedir (Sancar,2016:102-103). Erkeklik krizi, modernleşme, küreselleşme, kapitalizm ve aynı zamanda feminist hareketlerin yükselişi ile birlikte erkeklik çalışmalarında sıkça kullanılan, cinsiyet rollerinin uğradığı dönüşümle erkeklerin mevcut iktidarlarının sarsıldığını imleyen bir kavramdır (MacInnes, 1998). Hooks ‘a (2004: 32-33) göre bu krize neden olan bizzat patriarkal sistemin kendisidir. Bu nedenle “erkeklik krizi” yerine, “patriarkal erkekliğin krizi” olarak adlandırmayı daha doğru bulmaktadır. Hooks (2004: 117) ayrıca, erkeklik krizini sonlandırmanın ve erkeği özgürleştirmenin patriarkal düzenin lağvedilmesiyle mümkün olacağını belirtmektedir.

2.YÖNTEM

Atay (2019: 42-67), erkekliğin yıkıcı/tahripkâr etkisini erkeklerin neredeyse hiç göstermediklerini belirterek, bilgisine tam olarak erişilemeyen bu alanı “karanlık kutu”ya benzetmekte, erkeklik olgusunun erkeklerin üzerindeki ezici etkisinin tüm yönleriyle ortaya çıkarılabilmesini başlı başına bir sorun olarak değerlendirmekte ve bu durumu şöyle ifade etmektedir; “Hayatın içinde erkeklik üretmeye zorlanmak bir erkek için rahatsızlık verici ve ya pişmanlık uyandırıcı olsa da bu hissiyat dışı yansıtılmaz! “Açık etmek”, bir erkeğe yakış(tırıl)maz. Bu nedenle pişmanlık hissi, hatta taşıyıcısı olunan erkeklikten duyulan nefret içe atılır.”

Bu ifadeler, erkekliğin “açık etmeme” ilkesi gereği edinilecek tüm bilgilerin bir tür “erkeklik filtresi”nden geçirilebileceğini düşündürmektedir. Bu noktadan hareket ile pandemi sürecinde işini kaybeden erkekler ve eşleri işlerini kaybetmiş olan kadınlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmasının anlamlı ve önemli veriler ortaya koyabileceği düşünülmüştür. Bu amaçla süreçte işini kaybeden sekiz (8) erkek katılımcıya ek olarak eşi işini kaybetmiş sekiz (8) kadın ile 02.11.2020 ile 27.12.2020 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşmeler Amasya ilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde, görüşmecilerin zihinlerinde işsizliğin erkeklik olgusuna hasar verip vermediği, hasar verdi ise nasıl bir hasar verdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylece pandemi döneminde kısıtlamalar ve evde kal çağrıları ile özel alanda uzun süre kalan erkeklerin, aynı gerekçelerle eşleri evde kalan kadınların, duygu ve düşünceleri üzerinden erkeklik algıları okunmaya çalışılmıştır.

Pandemi dünya genelinde ekonomik bir kriz yaratmış, pek çok işyerinin kapanmasına ve çok sayıda insanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu süreçteki en büyük sorun ise şüphesiz sürece hazırlıksız yakalanılmasıdır. Bu çalışmada katılımcıların işsizlikle ilgili düşünceleri ve yaşamış oldukları kaygı,erkeklik krizi ve kırılan erkeklik kuramı bağlamında değerlendirilmek istenmiştir. Çalışmanın bir diğer boyutu ise, sokağa çıkma kısıtlaması ile özel alanda mecburi olarak uzun süre kalmanın erkeklerde yarattığı baskının anlaşılması ile ilgilidir.

Sekiz kadın ve sekiz erkek olmak üzere toplam 16 katılımcı ile yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların izni dâhilinde görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan açık uçlu sorularda “Erkeklik Algısı”, “İş ve İşsizliğe İlişkin Algı”, “Özel Alan ve İş Bölümüne İlişkin Algılar”, “Pandemide Yaşanan Sorunlar ile Homososyal Gruplar ile İşsizlik Bağlantıları”nı değerlendirmeye yönelik yedi soru sorulmuştur. Verilen bilgilerden birbiri ile ilgili cevaplar belli temalar altında birleştirilerek analiz edilmiştir. Alıntılarda erkek görüşmeciler E1, E2, E3..; kadın görüşmeciler ise K1, K2, K3,.. şeklinde kodlanmış, görüşmecilere ait demografik bilgiler Tablo1’de verilmiştir.

Tablo 1. Görüşmeci Bilgileri

E1	38, Kiracı, Ön lisans	K1	39, Kiracı, Ön lisans
----	-----------------------	----	-----------------------

E2	36, Kiracı, Lisans	K2	53, Ev sahibi, İlkokul
E3	33, Kiracı, Lise	K3	38, Ev sahibi, Lisans
E4	42, Kiracı, Lisans	K4	22, Kiracı, Lise
E5	39, Ev Sahibi, Lise	K5	30, Kiracı, Lisans
E6	31, Ev Sahibi, Ön lisans	K6	42, Kiracı, Lisans
E7	43, Kiracı, Lisans	K7	30, Ev sahibi, Lise
E8	45, Kiracı, Ön lisans	K8	39, Kiracı, İlkokul

3.BULGULAR

Bu bölümde erkek ve kadın görüşmecilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin analizi ve karşılaştırılması yapılacak, elde edilen veriler nitel bir çalışma olduğu için genele uyarlanamayacak ancak görüşmecilerin cevapları olarak sosyolojik bakış açısı ile değerlendirilmeye çalışılacaktır. Görüşmelerden elde edilen veriler hem erkek hem de kadın katılımcıların aynı sorulara vermiş oldukları cevapların karşılaştırılması şeklinde aynı başlık altında sunulacaktır. Değerlendirmeler görüşme formundaki sıraya sadık kalınarak “3.1.Erkeklik Algısı”, “3.2.İş-Mesleğe Yönelik Algı”, “3.3.İşsizliğe Yönelik Algı”, “3.4.Özel Alana İlişkin Duygu ve Düşünceler”, “3.5.İş Bölümü İle İlgili Duygu ve Düşünceler” ve son olarak da “3.6.İşsizliğin Erkeğin Yakın Çevresi ve Arkadaşlarıyla İletişimine Etkisi” şeklinde gerçekleştirilecektir. Başlıklar katılımcıların kendi ifadelerinden alıntılanarak oluşturulmuştur.

3.1.Erkek Ailenin İçindeki Direktir!

Sancar’a göre erkek, yaygın bir erkeklik inşa stratejisi olan geçim sağlama rolü ile topluma kendisini erkek olarak kabul ettirir. Ekmek parası kazanan, evinin geçimini sağlayan erkek aile reisi olarak bir otorite kazanmakta ve bu kazanım ile toplumda saygın bir statüye de erişebilmektedir (Sancar, 2016: 63). Katılımcıların erkekliğe ilişkin düşüncelerinin çoğunlukla ve ilk sırada babalık rol ve sorumlulukları etrafında konuşlandırıldığı görülmektedir. E5 numaralı katılımcının ifade ettiği gibi “eşi çalışsa da çalışmasa da evin reisi erkektir” ifadesi, kadının çalışma hayatına girişiyle ev içerisindeki rollerin ve iş bölümünün değişime dirençli yanı için bir örnek oluşturmaktadır. Bu cümlenin alt anlamı erkeğin değişen toplumsal koşullara direnç gösterdiğini ve mevcut avantajlı konuma geçmişte olduğu gibi bugünde talip olduğunu imlemektedir. Kadının çalışıyor olması erkeğin konumuna tesir ettirilmemekte ve bu şekilde iktidarın paylaşımı reddedilmektedir.

E1: “Erkek olmanın gerekenleri yani bir erkek için olmazsa olmaz bir işi olması lazım. Yani evin geliri giderleri için sorumluluk sahibi olacak bir de genelde toplumumuzda erkeğe bağlı olduğu için maddi olarak güçlü olması lazım. Kendini ve ailesini geçindirecek maddi durumu olması lazım. İş olmayana kız bile vermezler adam yerine koymazlar. Güçlü olması lazım fizyolojik olarak da. O da gerekiyor hem fiziksel hem ekonomik olarak güçlü olması lazım yani. Kalıplaşmış bir mesleğin olursa toplumda daha iyi, kadrolu bir iş veya kendine ait bir dükkânın olması lazım düzenini tutturmuş olması esnaf tarzında”.

E2: “Toplumumuzda özellikle yani erkek aile bireyleri içinde baba, kavramsal olarak ifade edersek devletin temel taşı olarak ailenin içindeki direktir. Bu direkte ne kadar sağlam olursa toplumda birey de aile de sağlam olur müreffeh bir istikbal bizi bekler. Erkekte kadim bir dava olacak, bu davayı yürütebilecek bir aile ve bu emellere ulaşabilecek bir iş sağlam bir iş bir gelir getirici bir iş bu şekilde ifade edebiliriz.”

E5: “Erkek öncelikle eşi çalışsa da çalışmasa da evin reisidir ne olursa olsun benim görüşüm evde bir şeyler konuşulur ama en son sözü erkek söylemesi lazım hayırlı ve ya hayırsız.”

E7: “Eğer evli ise ve çocukları varsa onları korumak zorundasın, ihtiyaçlarını karşılamak zorundasın. Çalışmayan bir erkek toplumda pek hoş karşılanmaz. Hele ki evde kadın çalışıp da erkek çalışmazsa bu evlilikte ciddi sorunlara sebep olur. Ben şahsen sadece bu ülkede değil dünyanın çoğu yerinde bu durumun sorun olacağını düşünüyorum. Çalışmak para kazanmak eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak öncelikli olarak erkeğin görevi gibi görülür.”

E7 numaralı katılımcının “hele ki evde kadın çalışıp da erkek çalışmazsa bu evlilikte ciddi sorunlara sebep olur” ifadesi kadının çalışması erkeğin evin reisi olduğu gerçeğini değiştirmedeği gibi erkeğin çalışmıyor oluşuyla durum daha da sorunlu bir yola girmekte, erkeğin yaşadığı gerilim artmaktadır. Evlilikte ciddi sorunlara neden olan kadının çalışması değil, erkeğe karşı bir adım önde olmasıdır ki bu durum eril ideolojinin benimsediği normlara oldukça aykırıdır.

Tüm katılımcılar temelde aynı erkeklik kriterlerini benimsemekte ancak buna ek olarak kadınların duygu ve değerleri daha çok vurgulama eğiliminde oldukları görülmektedir. Erkeğin kişilik ve karakter özellikleri üzerinde durulmakta, yardım, anlayış, sevgi, ilgi ve bağlılığa yönelik cümleleri daha sıklıkla kullananların kadınlar olduğu dikkati çekmektedir. Aynı şekilde erkek, ailesinin sadece maddi ihtiyaçlarını değil, manevi ihtiyaçlarını da karşılayabilen kişi olarak nitelendirilmektedir.

K1: “Bence en önemli kriter bir erkeğin ailesiyle bağları güzel olmalı. Ailesiyle iletişimi, diyalogu, birbirine desteği, yardımlaşma onların hepsi olmalı. Kendi ailesine değer vermesi, sahip çıkması, koruması yani baktığı zaman onların neye ihtiyacı olduğunu anlaması lazım. İlgili, alakalı olması lazım, onların dilinden anlaması lazım.”

K2: “Öncelikle işi olması lazım. İşinin olması lazım, ağırbaşlı olması lazım. Düşünceli hareket etmesi lazım, uyumlu olması lazım. Uyum sağlayan insan huzursuzluk vermez. Uyumlu insan her türlü geçinir, uyumsuz insan geçinmez.”

K5: “Erkek deyince benim aklıma ilk böyle işte güçlü kuvvetli, koruyan, kollayan, çalışan sahip çıkan, evi geçindiren baba, koca yani öyle birşey geliyor. Ağırbaşlı olan, işsiz güçsüz olmayan, çalışan, evine çoluğuna çocuğuna sahip çıkan, böyle yılışık, yalancı olmayan. En önemlisi sevgi, sevgisini gösterecek, kaba saba olmayacak, ne kadar evini geçindirirse de hani erkek algısı var ya evine sahip çıksın etsin vs ne kadar bunlar olsa da sevgi ilgi de gösterecek. Dışarıda bir aslan evin içinde bir kedi hepsi bu(gülüyor).”

Erkek katılımcılar tarafından ilk ve en önemli olarak birinci sıraya yerleştirilen iş kriteri kadınlar için de geçerli olmakla birlikte, kadınların erkeklerde olması beklenen farklı nitelikler de belirttikleri dikkati çekmektedir. Hem erkek hem kadınlar erkek için olmazsa olmaz kriterin iş olduğu hususunda uzlaşmakta, ancak kadınlar farklı kriterleri eklemeyi önemsemektedirler. Buna göre erkek, ağırbaşlı, dürüst, evine, karısına, ailesine bağlı, ilgili, uyumlu düşünceli anlayışlı ve destekleyici olandır. Eril ideoloji ile ussal bir yapı kazanan ideal erkeklik formu rasyonel değerlerin benimsenmesini salık vermektedir. Bu nüans dışında temel erkeklik kriterleri her iki taraf içinde son derece önemli ve elzem olarak kabul edilmektedir.

3.2. İş Erkek İçin Her Şeydir!

Sancar (2016:59)'a göre çalışarak var olma önemli bir erkeklik inşa stratejisidir. Çalışıp para kazanmak erkeğe ekonomik getirinin yanında erkeklik yolculuğunda bir ruhsat daha edindirmektedir. Selek'in sözünü ettiği aşamalardan bir öncekinin tamamlandığını ve bir sonrakine hazır olduğunu göstermektedir. Çalışan erkek olarak ailesinin sorumluluğunu üstlenirken aynı zamanda ailesi üzerindeki iktidarını sağlamlaştırmakta, E7 numaralı katılımcının ifade ettiği gibi, bir işe yaradığını öncelikle kendisine, sonra ailesine ve son olarak da topluma ispat etmiş olmaktadır. Buradan da anlaşılabilir ki; erkeklik hem erkeğin kendisine hem ailesine hem de topluma ispat etmesi gereken ve bu şekilde kabul ve onay bekleyen bir süreçtir.

E2: “İş olmazsa rezil bir durum, olursa onursal bir durum. Bir insanın geliri olmazsa ot gibi yaşıyorsun. Ana baba varsa onlarla bir yere kadar, onlarsız da böyle süprüntü bir hayat tabiri caizse bizi bekliyor diyebiliriz. Ama iş olduğu zaman dedim ya kadim bir dava eğer hedefinize ulaşıyorsunuz. Şu da var geliri de yönetmek önemli; işi bulduk gelirimiz var, geliri de yönetebilirsek ne mutlu bize, tam toplumun istediği bir erkek resmi oluyorsun.”

E5: “İş erkek için her şeydir. Çünkü bakmakla yükümlü olduğu kişilere işi olmadığı zaman ilgi, alaka gösteremez. Evde sıkıntı yaşar.”

E7: “Çalışmak, çalışmaya başlamak bir erkeğin bir işe yaradığını öncelikle kendine sonra ailesine sonra da topluma ispatıdır. Boş boş durmak, çalışmamak bir erkek için birazcık onur kırıcı ve işe yaramaz olduğunun ispatı gibidir.”

Görüşme grubundaki tüm kadın ve erkek katılımcılar için iş olmazsa olmaz niteliktedir ve erkek için iş “her şey” anlamına gelmektedir. İş, kadın için bir zorunluluk olarak algılanmamasına rağmen erkek için önemli bir zorunluluk olarak algılanmaktadır. İdeal erkek imajı erkeğin çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle iş, erkeğin var olmasının zorunlu bir ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Erkek ancak çalışıp para kazandığında kimliğini bulabilmektedir. İşsiz erkek toplum nezdinde K1 nolu katılımcının ifade ettiği gibi “sönük bir balon gibi”..dir.

K1: “Aslında bir erkek için iş her şey demek. Yani işi olmayan bir erkek bikere sönük bir balon gibi bence. Ailesinin yanında bile kendini kötü hisseder, toplumda kötü hisseder, ailesinin yanında ezik hisseder yani maddi bir gelir çok önemli bence bir erkek için. Her şey demek.”

K3: “Baya önemli. Erkekler işsiz kaldığında kendilerini yetersiz hissediyorlar. Aynı zamanda ailesi olsun çevresi olsun aynı şekilde onlar da onu yetersiz olarak görebiliyor. Yani iş erkeğin kendini ifade ediş şekli diyebilirim, hani bir işe yaramak bir işinin olması o yüzden bence çok önemli erkekler açısından. Erkekler işleri olmadığı zaman karşı cinse karşı ezik hissediyorlar. Bence varoluş şeyi, onların var olmaları için hayatta olmaları için kendilerini ifade edebilmeleri için bir işlerinin olması gerekiyor, iş bir varoluş aracı gibi onlar böyle var olabilirler yani ne bileyim o kadar önemli.”

Evin geçimini sağlama ve aile reisliği ile erkek, kadın üzerinde bir otorite ve toplumda saygın bir konum elde etmeye çalışıyor. İşini kaybettiğinde ise bu otorite derinden sarsılıyor. Ancak erkeğin otoritesinin sarsılmasında tek faktör işsizlik değil gibi görünmektedir. Eril ideoloji ile erkeğin kadından üstün ve ayrıcalıklı kılındığı dengelerin değişmesiyle sarsılan otorite ve yaşanan erkeklik krizi kadından daha düşük statüde çalışmak, kadından daha az para kazanmak ya da kadına tamamen bağımlı olmakla daha da şiddetlenebiliyor. K4 nolu katılımcı işsiz erkeğin kadının çalışması durumunda kendini “iç güveyi” olarak gördüğünü belirtmiştir. İç güveyi; maddi açıdan daha güçlü olan kadına bağımlı olmayı ifade etmekte ve toplumda hakarete eşdeğer bir kavram olarak görülmektedir. Dolayısıyla işsizlik erkeği hiyerarşideki avantajlı konumundan alarak iç güveyi konuma sürüklemekte ve buna paralel olarak erkeğin toplumdaki saygınlığı da önemli oranda zarar görmektedir.

K4: “Erkek çalışmadığı zaman kendini böyle geri planda ezik hisseder. Ya da kadın çalışıyorsa erkek çalışmıyorsa kadın bir şey dediği zaman başına kalkıldığını düşünür. İç güveysi olarak düşünür kendisini. İş olmazsa olmazdır yani.”

K5: İş demek erkek için her şey demek. Erkek bunu ego savaşı haline getiriyor, bunu tamamen kendi görevi gibi görüyor ve onlarda iş meslek ayrımı da yok olaya para olarak bakıyorlar, ne kadar para kazandıklarına bakıyorlar ve evi geçindirmenin sorumluluğunun kendilerinde olduğunu düşünüyorlar. Eğer eşte para kazanıyorsa daha çok para kazanmak istiyorlar, eşlerinden daha üstün olmak istiyorlar hem iş hem meslek olarak hem para kazanma olarak hem statü olarak her bakımdan kendilerini kıyaslamaya giriyorlar, önde olmak istiyorlar her zaman. Yani diyelim ki bir erkek doçent diyelim örnek olarak veriyorum karısı profesör olunca bir şey yapıyorlar bir huyu suyu değişiyö yani. Kadından daha fazla para kazanma isteği çok önemli onlar için. Mesela örnek olarak veriyorum ben fakülte sekreteri olmak yükselmek etmek istiyorum. Eşim bana açık açık diyor ki fakülte sekreteri olursan ben senin önünü keserim, niye komplekse girecek. Ben fakülte sekreteri olurum da kendi öyle kalır diye ödü kopuyo. Açık açık söylüyö ben senin önünü keserim diye o kadar.”

Patriyarkal düzende esas olan erkek otoritesidir. Bu düzenin ana fikri erkeğin üstünlüğüdür. Hâkim olan erkektir, kadından daha saygın olan erkektir, söz hakkı erkeğindir. Dolayısıyla kadının erkeğin önüne geçmesi alışılmışın, vadedilmişin dışında bir gelişme olarak erkeği gerer ve erkeklik krizi için zemin oluşturmuş, gerekli şartlar vuku bulmuş olur. K5 numaralı katılımcının da ifade ettiği gibi para kazanmak erkek için önemli ancak daha da önemlisi kadından daha fazla kazanmak, statü olarak da kadından daha önde olmak gibi görünmekte, her şartta kadından üstün olma arzusu önemszenmektedir.

3.3. İşsizlik; Yoksunluk, Hüsrân, Uykusuz Geceler!..

İş'in varlığı ekonomik getiriyle birlikte diğer avantajlarla gelmekte, yokluğunda ise aynı şekilde sağladığı tüm avantajları elimine etmektedir. Görüşme grubundaki ifadelerde işsizlik; yoksunluk, hüsrân, rezil bir durum, kaygı, stres ve çaresizlikle bağdaştırılmakta, aile içi geçimsizliklere, bunalıma, şiddete dönüşebileceğinin mesajları verilmektedir. Erkeğin işsizlik durumunda yaşadığı kaygı, stres erkekliğin gerekliliklerini yerine getirememekten kaynaklanmakta ve erkeğin iktidarını derinden sarsmaktadır. Bu durumu onur meselesi yapan erkek, şiddet uygulamaya meyledebilmekte, aile içi geçimsizlikler ortaya çıkabilmektedir. Zira kriz anında erkekliğin bileşenlerinden birinin sarsılmasıyla erkeklik için tehlike çanları çalmakta, bu durum ödünleme ilkesi gereği diğer boyutları harekete geçirmektedir. İşsiz ama güçlü,

saldırgan erkek erkekliğini buradan ispata girişerek hiyerarşideki konumundan taviz vermeme gayreti içine girmektedir.

E1: “Yoksunluk, maddi yoksunluk, psikolojik yoksunluk yani daha ilerisi sağlık yönünden bir yoksunluğa kadara gider yani. Psikolojik olarak da maddi olarak da başka bir rahatsızlığı çıkarma konusunda yani. İnsan içine ata ata bunaldıkça bir yerden illaki sağlığı bozulacak. İşsiz kaldığında bir erkek daha darlanırsın maddi olarak. Ya üstüne geldiğinde atıyorum hani erkek işsiz kalmıştır eşi diyelim ki bu olaydan muzdariptir hani bir iş bulamadın yapamadın diye üstüne üstüne yüklenme olduğunda illaki bir yerden patlak verir bir şey. Eğer ki eşi bunu da devamlı üstüne yükleniyorsa bunaltıyorsa şiddet bile olabilir.”

E2: “Rezil bir durum, hakikaten rezil bir durum.”

E3:Çok kötü bir durum. Çabalamak lazım. Bunalıma giriyor insan. Evliysen evine ekmek götürüremiyorum diye strese giriyorsun. Eşine çoluğuna çocuğuna karşı kendini mahcup hissediyorsun.”

E5: “Hüsrandır işsizlik.”

E7: “İşsizlik bir erkek için sıkıntılı bir durum. İş demek para kazanmak demek. Para kazanmak ihtiyaçların karşılanması demek. Bir erkek işsiz kalırsa gerilmeye başlar. Ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için işe yaramaz biri gibi görebilir kendini. Bu durumu onur meselesi yapabilir. Ailesinin ve çevresinin dolaylı olarak kendine psikolojik bir baskı kurmaya başladığını zamanla görür. Bu durumda da aile içi geçimsizlikler ve şiddet başlayabilir.”

E8: “Çok kötü ya uykusuz geceler diyeyim. Bide Allah göstermesin evliysen Allah yardımcısı olsun tabi uykusuz geceler para yok hiçbir şey yok. Şimdi bunu açıklamak zor, kaygı, stres, agresif olur illaki. 16-17 yaşındayım herhalde belki de 15-16 yaşındayım bir de ben 10 yaşındayken çalışmaya başladım bir ara işsiz kaldım sanki babam benim yediğim lokmaları sayıyor gibi hissettim. Çocukken bile zor gelmişti şimdiki varın siz düşünün.”

Bazı katılımcılar işsizliğin neden olduğu bunalım ve depresyonun intihara kadar varabilen etkisinden söz etmekte, erkeklik kaybının yaşamın kaybına dahi sebep olabileceğini belirtmektedir. Atay’ın erkekliğin en çok erkeği ezdiğine yönelik ifadesi sahip olunan avantajlı konumun bedelinin hayat olabileceğini açıkça gözler önüne sermektedir.

E4: “Çaresizlik, en büyük en korkuncu intihar ki toplumumuzda var. Bir saniyelik bir şey bu erkek adam gurunu onuru için canından geçer. Allah o raddeye getirmesin kimseyi ama zor değil yani ben anlıyorum intihar edenleri Allah affetsin dinimizde yeri de yok ama diyomya bir saniyelik birşey bu akıl devreden çıkıyor.”

E6: “İşsizliğin bende çağrıştırdığı maddiyat açısından yine genelde aile etkileniyor bunun içerisinde boşanmalara kadar gidiyor kötü durumlar olabiliyor afedersiniz intihara kadar gidebiliyor. Geçen gün haberlerde izledik mesela eşi pazara gidelim demiş cebinde 1,5 lirası olduğundan dolayısıyla intihar etmiş.”

E4 numaralı görüşmeci, işsizlikle gelen kaygı ve stres ile birlikte aklın devreden çıktığını ifade etmiştir. Bu ifade, aklın devreden çıktığının ve erkekliğin devreye girdiğinin en net ifadesi olarak değerlendirilebilir. Çaresizlik içinde erkeklik üretmeye çalışan erkek, son çare olarak erkeklik onuru, gururu için bu yolu seçmekte ve belki de ölümünü bu şekilde onurlandırmaktadır. Eril ideoloji ve bu doğrultuda şekillenen ideal erkeklik normları erkeklere canları pahasına son nefeslerine kadar cepheden ayrılmamalarını telkin etmektedir.

Kırılgan erkeklik kuramına göre erkeklik zor kazanılan, kolay yitirilen, tehditlere açık, ispat gerektiren, istikrarsız ve riskli bir statü (Vandello ve ark.,2008; Vandello ve Bosson, 2013) olarak erkeklikle ilgili bir tehdit, yoğun bir şekilde kaygı ve stres yaşanmasına, anksiyete ile bağlantılı duygulara (Vandello ve ark., 2008) ve mali açıdan riskli davranışlara (Parent, Kalenkoski ve Cardella, 2018; Vandello ve Bosson, 2013) neden olmaktadır. Bu durum, araştırma bulgularını desteklemekte, işsizlik durumunda kaygı ve stresle gelen davranışlar kırılğan erkeklik kuramı ile açıklanmaktadır. İşsizlik durumunda erkeğin daha gergin, agresif, çaresiz ve hırçın olabileceği erkek katılımcıların kendi ifadelerinden öğrenilmektedir. Daha ayrıntılı bilgi ve somut örnekler kadınların ifadelerinden anlaşılmaktadır:

K2: “İşi olmayan erkek evinde huzursuzluk çıkarır, ailesine de iyi davranamaz, çocuklarına da iyi davranamaz, çevresinde de bütün insanlara zarar verir. Çünkü işi yok, gergin. Gergin olduğu için herkese sataşır, kimseye parlak bakmaz, onun niye varda benim yok diye. Ben niye onlar gibi olamıyorum diye zarar vermeye başlar yani evine de çevresine de.”

K4: “Erkek boşluğa düşer belki parasızlıktan kötü kötü durumlara bile girebilir. Birilerinden borç aldığı zaman onu geri ödeyemediği zamanda karşı tarafa yalancı çıkabilir. Yani başka kötü yollara başvurabilir. Hani mesela diyelim ki bir uyuşturucu esrar bu işlere bile girebilir erkek işsiz kaldığında. Anlaşır, satar parasıyla da geri döndererek işini yapar. Erkekler kötü yola düşer. Hatta dilim varmıyor ama karımla uğraşılıyor deyim size. Eşim o dönemde ablacım beni aldattı. O yüzden ben o dönemin gitmesini bir daha gelmemesini istiyorum. Çok yanlışlara düştü. Belki parasızlık çalışmadığı için böyle bir boşluğa düşürdü onu belki bir sürü nedeni de olabilir. Belki benim evde durdukça hani birbirimizi daha sık gördük acaba ondan dolayı benden mi soğudu bilemiyorum. Belki de biz evliliğimizi yeni anladık diye düşünüyorum bilmiyorum yani.”

K5: “Yani böyle mutsuz sürekli somurtkan sigarayı arttırdı mesela günde 4-5 dal içiyorsa mesela 1 pakete kadar çıkmaya başladı. Sürekli balkona çıkıp hava alıyorum ayağıma sigara içiyordu. Sigarayı arttırdı evin içinde de sürekli söylendi. 7/24 sabahtan akşama kadar tv izlemeye başladı.”

K6: “Gergin, alıngan ve isyankâr olmasını gözlemleyebiliyorum aslında. Bazen çok basit bir şey konuşuyorsunuz, tartılıyorsunuz falan belki o tartışma konuşulabilecek bir seviyedeyken sanki böyle çok önemliymiş gibi çok büyük bir şey varmış gibi ortada o yaşadığı travmadan dolayı çok fazla tepkiler verebiliyor, çok çabuk parlıyor, tepkilerinin haddinden fazla olmasını gözlemleyebiliyorum yani. Hayatımızı düzene sokamadığı için hep böyle bir stresli, sinirli, alıngan, isyankâr.”

K7: “Ooo kavga gürültü durduk yere stres, küfür. O kadar çok kavga çıkıyor ki evde parasızlıktan. Durduk yere kavgalar, sinir. Bir erkeğin işsiz kalması çok kötü birşey. Geçim olmuyor hocam. Alkolü de çoğaltıyorlar hatta kumar oynuyorlar iddia oynuyorlar. Borç alıyor yine oynuyor. Ekmek parasını vermiyor onu oynuyorlar. Çoluğun çocuğun cebinden alıyor yine gidip oynuyor. İşsiz olunca sigarası çoğalıyor, içkisi çoğalıyor. Yani yemeye içmeye para bulmazlar ona bulurlar emin olun.”

Özetle işsizliğin aile içinde tartışmalara, kavgalara, huzursuzluklara yol açabileceği gibi erkeğin, içki, sigara, kumar, uyuşturucugibi birtakım kötü alışkanlıklara yönelmeye neden olabileceği ve hatta eşini aldatma gibi durumların da yaşanabildiği ifade edilmektedir. Erkek kendisinden çalışması yönündeki beklentiyi karşılayamamakta, erkekliğin kaybı ile karşı karşıya kalmanın verdiği kaygı ile bir anda “*parlamakta*” (K6), ve şiddet, küfür, huzursuzluk, sadakatsizlik gibi sonuçlar doğurmaktadır. Tüm bu sorunların yanında bazı görüşmeciler işsizlikle birlikte eşlerinin artan kıskançlık davranışlarına dikkat çekmekte, kıskançlık, pandemi döneminde işsizlikle birlikte en büyük problemlerden birisi olarak ifade edilmektedir:

K5: Pandemi bize hiç yaramadı kıskançlık daha da arttı. Aynı evin içindeyiz neyin kıskançlığı onu da bilmiyorum. Eşimin kıskançlık seviyesi arttı gözü sürekli benim üzerimde, işte bunu niye giydin niye bunu aldın pandemi sürecinde sürekli alışveriş yapıyorum ona taktı mesela gelen kargoların üzerinde niye benim adım telefonum varmış. Valla bir gitse çalışmaya da o da kurtulsa ben de kurtulsam.”

K8: “Kıskançlığı arttı çünkü neden ki dersiniz telefonum çaldığı zaman konuştuğum zaman kimle konuşuyon sen kimle sürekli mesajlaşyon gibisinden böyle tavırlar sergiledi bana. Artı mesela çarşıya çıktım ya da eve gidiyom ne taraftan geliyon kimle geliyon kime uğradın kimle konuştun böyle kıskançlıkları başladı. Balkona çıksam peşim sıra balkona çıkıyor yani balkonda sandalyeyi aldım oturuyom hani kahvem almışım güzel bir keyif yapmak istiyorum ama hemen geliyor elimden tutuyor içeri girsene senin ne işin var balkonda niye oturuyosun böyle şeyleri başladı bunlar beni çok sıktı.”

Her koşulda erkeklik üretmeye zorlanan/programlanan erkek, bir erkeklik emaresi olarak kıskançlıkla, kaybettiğini düşündüğü erkekliği kazanmaya çalışmakta, işsizlikle ortaya çıkan ve erkekliği zafiyete

uğratan bu durumu bertaraf etmeye çalışmaktadır. Kadın üzerinde iş sahibi olarak kuramadığı otoriteyi farklı bir yoldan kurmaya çalışmakta, bu sebep ile de erkeksi davranışlar ortaya koymak istemektedir.

3.4. Dışarı Çıksak Tehlike İçerde Kalsak Tehlike!.

Antropolog Vale de Almeida'nın (1996) Portekiz'de bir kasabada gözlemlerine dayanan *"The Hegemonic Male: Masculinity in a Portuguese Town"* adlı çalışması, erkekliğin ev içi ve ev dışı alanlarda kuruluşuna ilişkin önemli ipuçları içermektedir. Erkeklik çalışmaları açısından dikkat çekici olan bu çalışmaya göre evde olmanın erkeği rahatsız edici bir yanı vardır çünkü onlara göre evde kalmak kadınsılaşmakla eşdeğerdir ayrıca işsizlik ve tembellikle ilintili bir durum olarak görülmektedir ve aynı zamanda erkeği kadına bağımlı hale getirmektedir. Bu nedenle erkeklerin zaman geçirmesi için uygun yer "içeri" değil "dışarı"dır (Vale de Almeida, 1996: 42-50). Toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeği ait kıldığı alanlar olarak özel-kamusal alan ayrımı pandemi sürecinde kısıtlamalar ile birlikte bulanıklaşarak erkekleri de evlere taşıdı. Birçok iş kolu için işler evden yürütüldü ya da evde kal çağrıları ile kamusal alan deneyimlerine alışık olan erkekler özel alanı deneyimlemek zorunda kaldı. Kültürel kodlar erkeği özel alandan ayırarak kamusal alana mal ederken, pandemi bu süreci tersine çevirdi. Erkeğin özgür bağımsız yapısı bu süreçte oldukça zorlanmış görünüyor. Zira erkek kimliğini kadından, kadına ait olarak özel alandan bağımsız olarak kurmakta ve kendini kamusal alana ilişkin deneyimlerle bütünleştirmektedir.

E1: " Erkek biraz daha hoyrat olduğundan iş güçtür, alışveriştir olayında daha aktif olduğundan eve kapanması yani bir değişik bir yaşam tarzı oldu. Yani önceden sabah 8 de gidip akşam 6'da 7'de gelirken sabah akşam evde olmanın sıkıntılı durumları oluyor. Eşine ayak uydurman gerekiyor genelde evin hâkimi eş olduğu için atıyorum mutfığa girsen evde dağınık kalsan eşinle aranda biraz gerginlik olabiliyo. Evde durmak erkek için daha sıkıntılı diyebilirim."

E2: "Dışarıya alıştığımız için evde kalmak bizi baya ruhsal olarak etkiledi. Dışarı çıksak tehlike içeri girsek tehlike. Ruhsal bunalım yaşıyorsun..."

E5: "Evin duvarları üstüme üstüme geldi açıkçası çünkü bir erkek 24 saat evde kalamıyor, bir bayan gibi değil. Bayanın uğraşı var; mutfakla uğraşiyor, çamaşırda uğraşiyor, ütüyü uğraşiyor ama erkek öyle değil. Erkek akşam gittiğinde eşine yardım ederse eder etmezse onun bileceği iştir. Ama bayanın ev kendi şeyi alanı olduğu için çalışsa da çalışmasa da bir bayanın ev kendi alanıdır. Her zaman mahremiyeti gibi düşünün. Bir yerin değişmesini kendinden habersiz istemez."

E6: "Genelde özgürlük biz Türklere ait bir şey (gülüyor). İçerde bağlı kalmak gerçekten de zor oluyor. Ben 25 gün kaldım bun alıyor insan özgürlüğü kısıtlanıyor. Biz Türklere özgü bir şey herhalde bizi kısıtlamaya gelmiyor ne olursa olsun insan hani Kurtuluş Savaşında nasıl özgürlüğümüzden başladığımız burada da aynı şekilde insan bir kısıtlamaya girince kendini sanki zoraki yaptırıyorlarmış gibi geliyor. O bize yakışmıyor hemen dışarı çıkasınız geliyor."

E7: "Yuvayı yapan dişi kuştur. Pandemiden öncede böyleydi sonrada yani ev kadına aittir, kadının sorumluluk alanıdır. Erkek daha çok ev dışı işlerle meşgul olur. Ev içinde çatışmalara neden oluyor. Bu çatışmaların en büyük nedeni de erkeğin kendini yine baskı altında görmesinden."

E8: "Allah yardımcımız olsun valla Allah yardımcımız olsun da alıştık yapacak bir şey yok. Aslında Pazar günüyle insanlar bir gün dinleniyorlar ya onunla bu çok farklı yani hani haftada bir gün çocuklarınla zaman geçirmek, eşinle zaman geçirmek ve eksik olan bir şeyleri almak iyi de bu 2-3 gün ya da hafta olduğu zaman sıkıntı oluyor bizim için. Daha agresif oluyorum mesela çatacak yer arıyorum."

Erkek, eril kimlikle bağdaşmayan dişil bir mekân olarak evde bulunmaktan rahatsızlık duymakta, erkekliğin üretildiği ve beslendiği kamusal alanlardan uzak kalmanın kaygısı da ön plana çıkmaktadır. Pandemi sürecinde erkeklerin yaşadıkları huzursuzluklar görüşme grubundaki kadınlar tarafından şöyle ifade ediliyor;

K1: "Şimdi bizim yanımdayken çok sıkılmadığını güzel vakit geçirdiğini söylüyor ama bir arkadaşıyla sohbet ettiği zaman aslında sıkıldığını evde durmanın hiç ona göre olmadığını konuşuyor mesela. Yani evde çok fazla uzun süre kalmak onu sıkıyor belli etmiyor kesinlikle

ama sıkıyor. Dışarı çıkmak istiyor. Ama yani erkeklerin çok fazla uzun süre evde vakit geçirmesi sıkıyor onları, onlar dışarıda daha özgür hissediyorlar kendilerini. Dışarı çıkacak, iş gidecek, çevresiyle arkadaşlarıyla oturacak sohbet edecek gezip dolaşacak en son eve gelecek o şekilde iyiler evde vakit geçirmek bu tatil için bile olsa yani sıkıyor onları. Bir hafta iki hafta sürse daha kötü olur yani bunalıma girerler hiç onlara göre bir şey değil evde durmak.”

K5: “Şöyle ne kadar biz çalışsak da şey de yapsak ev biraz daha kadının kapsama alanına giriyor, kadının mıntıkası, kadının özel alanı gibi kadının bir düzeni var erkekte onu biraz o düzeni bozuyor yani sürekli evde olması o düzeni bozuyor. İster istemez bizde söyleniyoruz bir de ondan yardım bekliyoruz evde olduğu için yanımızda olsun bize destek olsun diye hadi evde yokken işte diyorsun tamam yardım etmiyor ama ee evde olunca yapsın istiyorsun ama istemiyor erkekte ne yapmak istiyor doğası gereği 7/24 yatmak istiyor, eve gelince sen ona hiç karışma hiç çocuk baktırma bir iş isteme. Ev işinden daha çok kaçıyor yani evde siz bana rahat vermiyorsunuz diyor benden sürekli iş bekliyorsunuz çocuk rahat vermiyor diyor. Ben hadi şu işin ucundan tut diyorum ben çamaşır yıkıyorsam sende as diyorum mesela o yüzden daha çok sıkılıyor evde durmak sıkır zaten erkeği iş beklediğimiz için ondan daha fazla sıkılıyor o yüzden evden kaçmak istiyor.”

K7: “Mutlu değiller niye değiller ev ortamı onları açmıyor. Hem de dışarıda alışmışlar, gezmeye alışmışlar, tozmaya alışmışlar, okey oynamaya, kumar oynamaya alışmışlar. Evde duramıyorlar. Ne kadar evde o kadar kötü, ne kadar dışarıda o kadar iyi aynen böyleler. Evde tıklıp kalmak beyefendiye göre değilmiş ona da sorsan böyle diyor.”

Erkeğin evde kalması onu evdeki işlere dâhil olmaya zorlamakta, kadınısı bir alanda olmanın sıkıntısına kadınısı işleri yapmanın sıkıntısı da eklenmektedir. Öte yandan erkeğin özel alanda bulunmak istememesine ek olarak erkeklerin evde kadınlar tarafından da istenmedikleri görüşme grubundaki kadınların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Görüşmecilerbu duruma erkeğin evdeki “düzeni” bozmasını gerekçe göstermekte, kadınlar da erkeği “içeride” istememektedir.

K2: “Kendi haline çekilip otursa bir köşeye kızım oturmaz ki ardımızdan ayrılmaz vay onu niye böyle ettin vay bunu niye böyle ettin vay niye aşağı koydun vay niye yukarı koydun, niye evin düzenini erkek başıyınan bizden iyi mi bilecek yok, ama gerdi de gerdi bizi gerdi de gerdi valla daralttıkça daralttı gitse diye gözünün içine bakıyor çocuklar da ben de. Horantada (ailede) huzur kalmadı.”

K8: “Eşim evde kalınca en çok ben bunaldım niye ki dersiniz eşim evde kalınca çok çatışma oluyo, anlaşamamazlık oluyo. Nasıl deyim size bak ben erkekleri çok evde sevmem, oturuyor akşama kadar yat, öğlene kadar yat sonra kalk gece sabaha kadar yatmaz. İşe gitse sabah gider akşam gelir hani bir düzenimiz vardı iş bitti düzen de gitti.”

Özetle, özel alanın kadınısı kodları erkeğin pandemi süreci boyunca kendini ait hissedememesi ile sonuçlanmakta, erkek kadına özgülenen mekân olarak evle bütünleşmemektedir. Ancak bu noktada sadece erkeğin özel alan ile bütünleşmemesi değil kadınların hatta ev halkının da erkeği ev ile bütünleştirememesine dikkat etmek gerekir. Görüşme grubundaki kadınlar, pandemi sürecinde eşlerinin kendi alanlarını ellerinden almış gibi hissettiklerini, pandeminin geçmesi halinde eşlerinin evden gitmesi ile eski düzenlerine döneceğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

3.5. Ben Oturmaya Devam Ettim Onlar Çalışmaya!.

Pandemide iş bölümünün değişmemiş olduğu ve erkeğin ev içerisinde de erkeklikle bağlantılı işlerle meşgul olduğu görülmektedir. Genellikle güç ya da teknik beceri gerektiren işlerle ya da bağ bahçe işleriyle ilgilenildiği ifade edilmekte, ev içi sorumlulukların ve evin bir mekân olarak kadına ait olduğu görüşü ön plana çıkmaktadır.

E2: “Hayatımda hiçbir şey değişmedi olduğu gibi stabil ben oturmaya devam ettim uşaklar çalışmaya devam etti evin içinde yeri geldi yapamadıkları şeyde destek verdiğimiz oldu. Evdeki inşaat tadilatlarını tamamladık örnek veriyorum sağı solu düzelttik hırdavat deposunu ne diyorlar böyle malzeme konan yere kilerin ıslahını gerçekleştirdik bu süre zarfında boya badana işleri yani.”

E4: “Eşim yapması gerekenleri yaptığı için bana bir iş kalmıyo zaten. Bağa bahçeye kaçıp zaman öldürdüm.”

E6: “Genelde ben bilgisayarlarla ilgileniyorum. Borsayla ilgileniyorum. Pandemi sürecinde evde kaldığımız zamanlarda da açıkçası tek meşguliyetim bilgisayarları, tak, sök, kur bunlar yani.”

Pandemi döneminde evde işbölümünün nasıl yapıldığıyla ilgili kadın katılımcılardan edindiğimiz bilgiler erkeklerin ifadeleriyle örtüşmekte, erkeklerin erkeksi nitelikteki işlerle meşgul oldukları görülmektedir. Çocuk bakımı mutfak, temizlikle ilgili işlere ise an fazla “yardım” amaçlı dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerin bu işlere yardımcı rolüyle katılması, işten asıl sorumlu tarafın kadın olduğunu bildirmekte, erkek için öncelikli ve temel sorumluluk alanı olarak görülmediği netleşmektedir.

K1: “Ev işlerinde yardım etti mesela nasıl etti, ağırdır ben kaldıramıyorumdur o zaman el atar işte mesela kapılar gıcırdayordu bugün onları yağladı. Kırılan şeyler olduğu zaman onları değiştiriyor.”

K2: “O benim işlerime hiç el atmaz ben onun işine yardımcı olurum ki o benim işime yardımcı olmaz. Evde işte ağaçlarla meşgale oluyor çalışmayla meşgale oluyor ağaç kesiyor ağaç söküyor atölyesine gidiyor orda ufak tefek işlerini yapıyor onlarla uğraşiyor. Takım taklavat kendi kendine bıçak kabı yapıyor ne bileyim bir şeylerle uğraşiyor işte.”

K3: “Mesela evin yakınlarında yapabileceği bir iş varsa genelde tabii ki tercihi dışarıda yapabileceği işler mesela araba yıkamak mesela apartmanın girişinde alt kısımlarda bulunan yerleri düzenlemek gibi (apartmanın kenarlarını ev dışındaki ortamları düzenlemek gibi) çöp boşaltmak gibi ama daha çok yasakların olduğu yani kısıtlamaların daha sert olduğu zamanlarda evde de işte bize mutfakta, temizlikte falan yardım etmeye yöneldi diyebilirim.”

Katılımcıların da belirttiği gibi erkeklerin öncelikle tercihleri ev dışındaki işler olmuştur. Ancak ev içerisinde oldukları zamanlarda ise yapılan işlerin erkeksi işler başlığı altında değerlendirilen işler olması dikkat çekicidir. Yapılan iş erkeklikle bağlantısı kurulabildiği ölçüde erkeğe uygun olarak addedilmekte olup erkekler pandemi sürecinde ev içinde kalmış olsalar da erkeklere özgü olarak tanımlanan bu işleri yapmaya özen göstermiş oldukları, pandemi sonrasındaki hayatları için ön hazırlık yaparak bu süreci değerlendirmeye çalıştıkları görülmüştür.

3.6. İşsiz Erkek Zamanını Yalnız Geçirmek İster!

Onur ve Koyuncu (2004), “*Hegemonik erkekliğin görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler*” adlı makalelerinde salt erkeklerden oluşan toplulukları “homososyal topluluklar” olarak adlandırmakta ve bu toplulukları erkekliğin besleyen, pekiştiren ve yeniden üreten alanlar olarak nitelemektedirler. İşsizlikle birlikte erkek, erkekliğin temel bileşenlerinden olan ekonomik özgürlüğünü kaybetmekte ve böylece erkekliğin beslediği en önemli alanlar olarak homososyal gruplardan da uzaklaşmalara neden olmaktadır. Toplumsal yargılar nedeniyle erkeğin erkekliğini ispatı herkesin gözü önünde gerçekleşmekte, erkeklik aile çevre ve en önemlisi diğer erkekler nezdinde kanıtlanmaktadır. Dolayısıyla işsizlikle demaskülünizasyon sürecine giren erkek toplumdan kendini soyutlamakta katılımcıların ifadesiyle “sessizleşmekte”, “uzak durmakta” ve “zamanını yalnız geçirmek istemektedir”. “Kendini köşeye sıkışmış ve çaresizlik içinde gören”(E7) erkek, “mahcup hissedecek ve uzak duracaktır”(E3). Erkeklerin başarısızlığa uğradıkları bu anlarda yalnızlığı tercih etmeleri, yargılanmaktan, eleştirilmekten ve suçlanmaktan kaçış olarak adlandırılabilen dolayısı ile içinde bulunduğu güçsüzlüğü zayıflığı saklamayı tercih etmektedir. Toplumdaki “Yiğidin alını yere gelmez” ifadesi de bunu desteklemektedir. Bourdieu’nun kroki işlevi gören işaret ve levhaları erkeğin zayıf yanını açık etmemeyi öğütlerken, derdini gizlemeyi erkekliğin gereği olarak öğretmektedir.

E3: “İşsiz kaldığında otomatikmen maddiyat durumu ortaya çıkar. Arkadaşlarınla buluşmak yerine sessizliği tercih ediyorsun, uzak duruyorsun. Çünkü arkadaş çevresine gittiğin anda cebinde olmayınca orda da bir mahcubiyet hissedeceksin. Yapılan aktivitelere katılamayacaksın. Uzak durulur, uzak olunur.”

E4: “Maddi olarak çaresizsin ya çevrenden de uzaklaşıyorsun. Hani bir ortama gitsen, bir şeyler içmeye çalışmış olsan iki kere üç kere onlar ödediyse bir kere de sen ödemek durumunda kalırsın. Senin cebinden çıkamayacağı için uzaklaşmak zorunda kalıyorsun.”

E6: “Genelde uzakta duruyorsun. Çünkü dışarı gittiğiniz zaman sürekli arkadaşlarımızdan mesela yediğiniz zaman karşınızdaki kişi nasıl deyim kötü bakıyor bunlarda ney mesela arkadaşınız bir yemek ısmarladığı zaman ilerisinde sizin ısmarlamanız gerekiyor yeri geliyor ama maddiyatınız olmadığından dolayı karşınızdaki kişi size kötü bakıyor bunun sebebi de ney işte hep benden yiyor benim cebimden yiyor diyerekten düşünceler oluşuyor insanlarda haliyle. Her türlü maddiyat şart yani.”

E7: “İşsiz kalan bir erkek yöne öncelikli olarak iş bulmak ister, para kazanmak ister. Arkadaşlarıyla zaman geçirmek istese de buna da gelirin olmaması ciddi anlamda engel oluyor. Arkadaşlarla zaman geçirmek için bile bir miktar para harcamak gerekir. İşsiz bir erkek bu sıkıntılı durumda kendini köşeye sıkışmış ve çaresizlik içinde görebilir ve depresyona girebilir.”

E8: “Yalnız geçirmek istiyorsun zamanını. Valla utangaçlık oluyor bide paran yok yani arkadaşların yanına gittiğin zaman paran yok işte belki onlar bir yere gidecekler bir şey alacaklar sen alamayacaksın. Geçen Cüneyt var bizim o gelmişti o evlendi çocuğu olduğu zaman bir dört ay işsiz kalmış daha dün anlattı bilmiyorduk biz. Diyor ki abi diyor sabah saat 8’de çıkıyorum (şehrin ismi)’i geziyorum, arkadaşların yanına da gitmiyorum mesela tamam mı. Diyor ki babam her gün mahsustan bize geliyordu bir şeyi bahane edip arabamı istiyordu arabama yakıt koyuyordu bide bakmışsın ki işte elinde bir şeylerle geldi, işte hanım diyordu ki baban bir şeyler getirdi. Ertesi gün babama telefon açtım ki babacım bana bir daha getirme dedim. Yani benim alacak param, ben evime bakamıyorum başkaları el atıyor öyle mi!. Yok zor çok zor bir durum burada en kötü şey kaygı korku endişe.”

Ok (2011: 122), erkeklik krizi ve işsizlikle ilgili araştırmasında işsizliğin, erkeğin sosyal aktivitelerden çekilmesine, aile, akraba ve arkadaşlarından uzaklaşarak çocuklarıyla arasına bariyer koymasına neden olduğunu belirtiyor. Görüşülen kadın katılımcılar da Ok’un (2011) araştırmasındaki bulgulara benzer şekilde eşlerinin bu dönemde eve kapandığından, arkadaşlarıyla görüşmelerinin en aza indiğinden, ailesi ve çocuklarıyla arasına mesafe koydukları ve kendilerini kapattıklarından bahsetmektedir. Tayfun Atay’ın dediği gibi erkek açık etmez, açık etmemelidir. Paylaşımın kadını doğasının aksine erkek gizlemeyi, saklamayı, içine atmayı yeğlemektedir. Çünkü “erkekler sorunlarını tek başlarına çözmek zorunda olduklarını düşünürler, zira yalnızlık, ‘kadınsılıktan’ arınmış pozitif bir değer olarak algılanır” (Onur ve Koyuncu, 2004: 38).

K1: “Evet etkiledi, arkadaşlarıyla görüşmeyi çok aza indirdi gerekirse hiç görüşmedi. Çünkü onların yanında mesela bir yere gittikleri zaman daha öncesinde herkes bir çay ısmarlıyorsa oda ısmarlayamayacağını düşündüğü için kendini geri çekti onlardan uzaklaştı. Mesela kendi aralarında arkadaşlarıyla bir gün ne yapıyor bir arkadaşı hepsini yemeğe götürüyor tamam mı. Sonra başka bir toplandıklarında başka bir arkadaşı yapıyor bunu böyle sırayla yapıyorlar. Mesela bir gün pat diye tutup tatlıcıya gidiyorlar tatlı yiyorlar hep beraber ama şimdi parası olmazsa işsiz olunca gitmek istemicek. Çünkü yapamıyacak, yapamadığı zamanda kötü hissedecek kendini, o yüzden geri çekti kendini, görüşmek istemiyor mümkün olduğunca az görüşüyor, işim var diyor, bir şeyleri bahane eder kalker hep bahaneler bulur görüşmeyi erteler bir şekilde.”

K2: “Tabi ki arkadaşlarından da uzaklaşıyor, kendini küçümsüyor, onların işi var da benim işim yok onlar çalışıyor ben çalışmıyorum, hani sağlıklı olduğu için ister istemez işinin olmasını istiyor işi de olmadığı için erkekler kısa zamanda hemen gerilir işi olmayınca arkadaşlarından da uzaklaşıyor horantadan da uzaklaşıyor her türlü sıkıntıyı yaşıyor topluma uyum sağlayamıyor.”

K3: “Tabi ki kendini geri çekme ve ya onların olduğu ortamlarda bulunmama gibi onların bulunduğu ortamlara girmek istemiyordu. Mesela arkadaşlarıyla görüşmek istememişti onlarla bi şeyler yapmak istememişti. Kendini geri çekmişti işsiz olduğu dönem çünkü arkadaşlarının hepsinin işi var kendisinin yoktu o dönemlerde ben neden işsizim benim neden işim yok benim maddi bir gücüm yok işte ben ailemden para almak istemiyorum o yüzden bir dönem arkadaşlarıyla görüşmek istemedi ve ya arkadaşlarıyla bi yere gitmedi en somut örneği bu.”

Sancar'a (2016: 53) göre işsiz erkek erkekler cemaatinden dışlanmakta, "beceriksiz erkek" olarak damgalanmaktadır. İşsiz erkek erkekliğin gereklerinden birisini yerine getirememenin mahcubiyetini yaşamakta, içinde bulunduğu durumu paylaşmayı reddetmekte ve arkadaş çevresinden uzak durmaktadır. İşsizlikle birlikte gelen beceriksiz yaftası ile erkekliğin kurulduğu ve beslendiği homososyal alanlardan da kendisini izole etmekte/etmek zorunda kalmaktadır.

4. SONUÇ

Bourdieu'nun kadınlık ve erkeklik kategorilerine yönelik kroki işlevi gören işaret ve levhalardan bahsettiğine daha önce değinilmişti. Bir "erkeklik krokisi" ya da "erkeklik pusulası".. Bu işaret ve levhalar kadın ve erkeği kendilerine tahsis edilen alanların en iyisi olmaya yönlendirmekte, erkek ideal erkeklik formuna eriştiren güzergâha sevk edilmekte, pusulanın ibresi her daim hegemonik erkeklik değerlerini işaret etmektedir.

Kadın erkek eşitliğinin sıkça telaffuz edildiği bugünlerde kadınlık, erkeklik ve iş bölümüne yönelik düşüncelerde ataerki ve eril ideolojinin ayak izleri hala çok belirgindir. Kadın ve erkek arasındaki ayrım adeta ezeli ve ebedidir. Ayrıca taraflardan her ikisi de büyük ölçüde süreci doğal bir seyir olarak algılamakta, mevcut konum ve hiyerarşi onanmakta ve böylece cinsiyet eşitsizliği hanesine bir çentik daha atılmış olmaktadır.

Selek'in bir erkeklik kriteri olarak sıraladığı askerliğin tersine, erkeğin erkeklik yolculuğundaki askerliği (erliği) hiç bitmemekte, bu mücadeleden terhis olamamaktadır. Erkekliğin ispat isteyen, tehditlere açık, güvencesiz konumu erkeğin yaşamını bir mücadele alanına dönüştürmekte, yaşam boyunca erkeklik adına cepheden cepheye koşulmakta gelebilecek tüm tehditler ivedilikle ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma için yapılan nitel araştırma verileri de erkeklik adına girilen mücadelenin erkek için ne denli ağır bir yük olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Çalışmak, para kazanmak tüm ailenin sorumluluğunu sırtlanmak erkeğe toplumda aile reisi olarak bir saygınlık, ayrıcalık ve elbette "erkeklik" kazandırsa da erkek sahip olduğu ayrıcalıkları bir anda kaybedebileceğini bilerek erkeklik üretmenin farklı yollarına başvurmaktadır. Araştırma bulguları da kaybedilen erkekliği ödünlemek adına şiddet, zararlı alışkanlıklar (sigara, içki, kumar, uyuşturucu, bahis oyunları, vb.), kıskançlık, sadakatsizlik ve hatta intihar gibi davranışlara başvurulabildiği ve bu durumun kadınlar tarafından da mazur görüldüğünü göstermektedir. Ayrıca işsizlikle birlikte erkek kendisini kapatmakta, sessizleşmekte, ailesi, arkadaşları ve sosyal çevresinden de uzaklaşmaktadır. Erkekten beklenen ödevin yerine getirilememesi nedeniyle yaşanan bu durum erkeği erkekliğin beslendiği önemli alanlardan (homososyal gruplar) da uzaklaştırmaktadır. Erkek olmak diğer erkekler nezdinde bir ispat istemekte, üzerinde uzlaşılan gerekliliklerin sağlanamaması erkeğin kendini soyutlamasıyla sonuçlanmaktadır.

Modernite ile birlikte keskinleşen özel kamusal alan ayrımında kadınlık ve erkeklik kodları bu ayrım üzerinden biçimlenmekte, yapılan görüşmelerde de bu ayrım somutlaşmaktadır. Görüşme grubu verilerine göre pandemi süreci boyunca evde kalmak, eril dışıl ayrımı üzerinden kodlanan "kimlik" ve "alan"ın bağdaştırılmaması nedeniyle erkeklerin üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuş, kadınlar da erkekler de erkeğin "dışarı"ya ait olduğu noktasında birleşmişlerdir. Katılımcıların pandemide evde yaptıkları işlerin "erkek işleri" olarak tanımlanan işler olması ve yalnızca "yardım" adıyla kadınsı işler olarak tanımlanan işlere dâhil olmaları erkeklik pusulasının sorunsuz çalıştığını bir kez daha göstermektedir. Buna göre pandemi döneminde de erkeğin hareket alanını eril ideolojinin belirlediğini söyleyebilmek mümkündür.

Çalışmada erkekler ile ilgili bir konunun erkekler tarafından tartışılması, paylaşılması üstelik bir kadınla paylaşılması noktasında temkinli ve dikkatli olunacağı düşünülerek kadın katılımcılarla da görüşmeler yapılmıştır. Nitekim işsizliğin ve erkeklik krizinin erkek üzerinde yarattığı baskı erkek katılımcıların ifadelerinden anlaşılmış olsa da kadınlardan edinilen bilgiler çok daha ayrıntılı ve konuyu bütünler nitelikte olmuştur. Bugün toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında kaydedilen gelişmelerle, kadın ve erkek eşitliğine yönelik önemli bir yol alındığını görmezden gelebilmek mümkün değildir. Değişimin varlığı kaçınılmaz olmakla birlikte erkekliğin hâkim kodları bugün hala ataerkiden büyük ölçüde beslenmekte, erkeklik ölçütleri eril ideoloji tarafından belirlenmektedir. Erkeklikle ilgili çalışmaların artırılması alanın geçmişine, bugününe ve geleceğine dair söz söyleme şansını artıracak ve ne kadar yol alındığına ek olarak ne kadar yol alınması gerektiğinin bilinmesini de sağlayacaktır. Kadın ve erkeğin -kadınlık ve erkekliğin- değişmesi, içine doğulan ve yaşanan toplumun değişmesiyle mümkündür. Aynı şekilde toplumu değiştirecek olan da bireylerdir. Kadın ve erkek sorunlarını daha eşit bir zeminde tartışabiliyor olmak,

cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık ve eğitimle mümkün olabilir. Bu noktada eğitimin her basamağında ama bilhassa en alt basamağından başlayarak küçük yaşlardan itibaren bir bilinç oluşturulması ise en kilit çözüm önerisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Kaynakça

- Atay, T. (2004). “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer”, *Toplum ve Bilim*,101:11-30.
- Atay, T. (2019). “Erkeklik”. (Ed. Tanıl Bora), *Çin İşi Japon İşi- Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler*, ss.27-103, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Barutçu, A.(2013).“Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bora, A.(2008). *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi*, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Bourdieu, P. (2019).*Eril Tahakküm* (Çev.: Bediz Yılmaz), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Bozok, M.(2011).*Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*,Altan Basım, İstanbul.
- Connell, R. W. (1998).*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum Kişi ve Cinsel Politika* (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Demez, G. (2005).*Kabadayıdan Sanal Delikanlıya: Değışen Erkek İmgesi*,Babil Yayınları, İstanbul.
- Gilmore, D. D. (1990).*Manhood in TheMaking: CulturalConcepts of Masculinity*, Yale UniversityPress, New HavenandLondon.
- Goldberg, H. (2009).*TheHazards of Being Male: SurvivingTheMyth of Pasculineprivilege*, WellnessInstitute, Inc., Los Angeles.
- Hooks, B. (2004).*TheWilltoChange: Men, Masculinity, andLove, Beyond Words*, Washington SquarePress, Washington.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (Çev.: A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, Hüseyin Tapınç & F. Özbay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Kimmel, M. S. (2003). “Masculinities.” (Der. M. Kimmel& A. Aranson),*Men &Masculinities: A Social, Cultural, andHistorical Encyclopedia*, ss.503-507,SantaBarbara: ABC-CLIO.
- MacInnes, J. (1998).*The End of Masculinity: TheConfusion of SexualGenesisandSexualDifference in Modern Society*, Open University, Buckingham.
- Ok, S. (2011). “Erkeklik krizi ve işsizlik”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onur, H. & Koyuncu, B. (2004). “‘Hegemonik’ Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler”, *Toplum ve Bilim*,Güz 101: 31-50.
- Parent, M. C.,Kalenkoski, C. M. &Cardella, E. (2018).“Riskybusiness: Precariousmanhoodandinvestmentportfoliodecisions”,*Psychology of Men &Masculinity*, 19(2):195-202, doi:10.1037/ men0000089.
- Pleck, J. H. (1995). “The gender role strainparadigm: An update.” (Ed. R. F. Levant ve W. S. Pollack), *A newpsychology of men*, ss.11-32, NY,US: Basic Books,New York.
- Sancar, S.(2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*,Metis Yayınları, İstanbul.
- Scully, D. (1994).*Cinsel şiddeti anlamak: Tutuklu tecavüzcü erkekler üzerine bir inceleme* (Çev.: Şirin Tekeli ve Laleper Aytek),Metis Yayınları, İstanbul.
- Segal, L. (1992).*Ağır Çekim: Değışen Erkeklikler Değışen Erkekler* (Çev.: Volkan Ersoy), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Suzik, J. R. (1999). “Building Better Men: The CCC Boy and the Changing Social Ideal of Manliness”, *Men andMasculinities*,2(2): 152-79.

- Şenol, D. &Erdem, S. (2017). “Türk Toplumda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü”,*TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(33):290-299.
- Vale de Almeida, M. (1996).*The Hegemonic Male- Masculinity in a PortugueseTown*,Providence, BerghahnBooks.
- Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2013). “Hard wonand easilylost: A reviewandsynthesis of theoryandresearch on precariousmanhood”,*Psychology of Men & Masculinity*,14(2):101-113. doi:10.1037/a0029826
- Vandello, J. A.,Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M. &Weaver, J. R. (2008). “Precariousmanhood”,*Journal of Personality&SocialPsychology*, 95(6):1325-1339. doi:10.1037/a0012453.

